

William B. Irvine

STOACI MEYDAN OKUMA

Daha Sağlam, Sakin
ve Dirençli Olmak İçin
Felsefi Bir Rehber

Çeviren: Serdar Yüce

Eksik Parça Yayınları

Stoacı Meydan Okuma: Daha Sağlam, Sakin ve Dirençli Olmak İçin Felsefi Bir Rehber

William B. Irvine

W. W. Norton tarafından aşağıdaki isimle İngilizce basılmıştır:

The Stoic Challenge: Becoming Tougher, Calmer, and More Resilient

© 2019 William B. Irvine

Yayın Yönetmeni: **Asiye Ademir**

Çeviren: **Serdar Yüce**

Dizi Editörü: **Kürşad Kızıltuğ**

Son Okuma: **Furkan Kemer**

Sayfa Tasarımı: **Esranur Gelbal**

Kapak Tasarımı: **Artemis İren**

Baskı ve Cilt: **My Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.**

Maltepe Mah. Yılanlı Ayazma Sk. No: 8/F Zeytinburnu/İstanbul

Tel: 0212 674 85 28 | mymatbaa34@gmail.com

YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 40882

MATBAA SERTİFİKA NO: 47939

Baskı: Ocak 2026

ISBN: 978-625-5874-96-2

Türkçe yayın hakları, Akçalı Ajans aracılığıyla alınmış olup Eksik Parça Yayınları'na aittir. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

 [instagram.com/eksikparcayayinlari](https://www.instagram.com/eksikparcayayinlari)

 [facebook.com/eksikparcayayinlari](https://www.facebook.com/eksikparcayayinlari)

 [youtube.com/user/eksikparca1](https://www.youtube.com/user/eksikparca1)

 [tiktok.com/eksikparcayayinlari](https://www.tiktok.com/eksikparcayayinlari)

 [x.com/eksikparcayayin](https://www.x.com/eksikparcayayin)

www.eksikparca.com

Genel Dağıtım: **İKİ A YAYINCILIK VE DAĞITIM HİZMETLERİ A.Ş.**

Gülbahar Mah. Elif Sok. No: 4/A Mecidiyeköy/İstanbul

Tel: 0(212) 272 45 46 | Fax: 0(212) 272 45 55

www.ikiyayincilik.com.tr

UYARI: “Dayanıklılık eğitimi” çocuklar, gençler veya herhangi bir fiziksel ya da duygusal rahatsızlık için tedavi gören bireyler için uygun değildir. Okuyucular, bu sayfalarda açıklanan herhangi bir zorluğu üstlenmeden önce yaşlarını ve genel sağlık durumlarını göz önünde bulundurmaları konusunda uyarılırlar. Diyetinizde veya egzersiz rutininizde değişiklik yapmadan önce lütfen doktorunuza veya başka bir sağlık uzmanınıza (ve hamileyseniz, kadın doğum uzmanınıza) danışın.

William B. Irvine, uzun yıllar Wright State Üniversitesi'nde felsefe profesörü olarak görev yapmış tanınmış bir Amerikalı filozoftur. Felsefe ve matematik alanındaki eğitimini tamamladıktan sonra akademik kariyerinde özellikle Stoacılık felsefesi üzerine yaptığı derinlemesine çalışmaları öne çıkmıştır.

Irvine, felsefenin yanı sıra insan doğası ve psikolojisi konularına da eğilmiştir. *You: A Natural History (İnsan Nedir? Doğal Tarihimize Bir Bakış)* gibi eserlerinde insan varoluşuna dair evrimsel ve felsefi bir bakış sunar. Aynı zamanda, antik Stoacı ilkelerin modern yaşamda nasıl uygulanabileceğini sade ve pratik bir dille açıklayan eserleriyle dünya çapında tanınmıştır. En çok bilinen kitabı olan *A Guide to the Good Life: The Ancient Art of Stoic Joy (Güzel Yaşam Kılavuzu: Antik Stoacı Sevinç Sanatı)* ile Stoacılığın günümüz okuyucularına ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Irvine'ın çalışmaları, okuyuculara daha dingin, dirençli ve tatmin edici bir yaşam sürme yolları sunmayı amaçlamaktadır.

Loretta Loeb'e,
bana cesaret ve nezaket hakkında çok şey öğrettiğin için

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: Havaalanında Bir Gün	11
KISIM BİR: Hayatın Zorluklarıyla Başa Çıkmak	19
BİRİNCİ BÖLÜM: Terslikler: İşler Kötüye Gittiğinde	21
İKİNCİ BÖLÜM: Öfke Sorunları	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Dirençlilik	34
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Daha Dirençli Olabilir miyiz?	47
KISIM İKİ: Tersliklerin Psikolojisi	53
BEŞİNCİ BÖLÜM: İki Zihniniz Var	55
ALTINCI BÖLÜM: Batan Çapalar	60
YEDİNCİ BÖLÜM: Çerçeve Oyunu Oynamak	65
KISIM ÜÇ: Stoacı Sınavlar Yapmak	75
SEKİZİNCİ BÖLÜM: <i>Diğer</i> Terslik Mücadeleniz	77
DOKUZUNCU BÖLÜM: Stoacı sınav Stratejisini Kullanma	83
ONUNCU BÖLÜM: Beş Saniye Kuralı	90

KISIM DÖRT: Stoacı Bir Hayat Yaşamak	95
ON BİRİNCİ BÖLÜM: Stoacı Sınavlara Hazırlanmak	97
ON İKİNCİ BÖLÜM: “Başarısızlığı” Kucaklamak	103
ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Dayanıklılık Eğitimi: Konfor Alanınızı Genişletmek	108
ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Tertipler: İşler Beklenmedik Bir Şekilde İyiye Gittiğinde	117
ON BEŞİNCİ BÖLÜM: Ölüm: Bitirme Sınavınız	123
 SONUÇ: Havaalanında Başka Bir Gün	134
 OKUMA ÖNERİLERİ	139
 TEŞEKKÜR	141
 NOTLAR	144
 SON NOTLAR	149

STOACI MEYDAN OKUMA

GİRİŞ

HAVAALANINDA BİR GÜN

Amerika Birleşik Devletleri'nin bir ucundan diğer ucuna uçakla yolculuk ediyordum ve Chicago'da bir aktarma yapmam gerekmişti. Beni evime götürecek uçak hava muhalefeti nedeniyle rötar yapmıştı. Sonunda uçak geldi, önce binmemizi istediler ama yerimize oturduktan hemen sonra inmemizi istediler. Uçağın kargo kapısının düzgün çalışmadığı bildirildi. Terminalde on beş dakika oturduktan sonra yeniden uçağa binmemizi istediler ve biz de memnuniyetle söyleneni yaptık.

On dakika sonra uçuş görevlisi yeni bir anons yaptı. Yer hizmetleri ekibinden biri, kargo kapısı başarıyla kapatıldıktan sonra bir valizin uçağa konulmadığını fark etmişti. Valizi koymak için kapıyı açtı ama bir daha kapatamadı. Başka bir deyişle, küçük bir sorun büyük bir soruna dönüşmüştü. Uçuş görevlisi bizden bir kez daha uçağı terk etmemizi istedi.

Terminale döndüğümüzde, kapı görevlisi bizim için başka bir uçak temin edeceklerini açıkladı, ancak kısa bir süre sonra, saat çok geç olduğu için sabaha kadar hiçbir uçağın müsait olmadığını duyurdu. Yolculardan homurtular yükseldi. Görevli, masrafları havayolu şirketi tarafından karşılanmak üzere yakınlardaki bir otele yerleştirileceğimize dair güvence verdi ve bu açıklama daha da fazla homurdanmaya yol açtı. İtiraf etmeliyim ki ben de homurdananlar arasındaydım ama sonra ne olduğunu anladım: Stocacı tanrılar bu olayı benim adıma, bir tür meydan okuma olarak tasarlamışlardı. "Oyun başlasın!" dedim, kendi kendime.

Evet, tam olarak böyle söyledim çünkü deneyimlerimden biliyordum ki bu tersliği bir meydan okuma olarak ele alırsam –daha doğrusu Stoacı tanrıların bu tersliği benim dirençlilik, esneklik [*resilience*]* ve zor durumla başa çıkma becerimi sınamak için oluşturduğunu varsayarsam– aynı anda hem yaşadığım durumun duygusal yükünü azaltabilir hem de bir çözüm bulma şansımı artırebilirdim. Ancak bu noktada bazı açıklamalar yapmam gerekiyor.

ÖNCELİKLE BELİRTEYİM ki ben öyle gizli kapaklı bir dini tarikatın üyesi değilim. Tersine, Antik bir felsefenin modern bir taraftarıyım. Daha doğrusu, yirmi birinci yüzyıldaki hayatımı iki bin yıl önce Stoacı filozoflar, yani Marcus Aurelius, Seneca ve Epiktetos gibi insanlar tarafından geliştirilen yaşam stratejilerine uygun bir şekilde sürdürmeyi seçmiş bir Stoacıyım.

Ayrıca bu seçimi yapan tek kişi ben değilim. Gün geçtikçe, eski filozofların *yaşam felsefesi* dedikleri şeyden yoksun olduğunu fark edenlerin sayısı artıyor. Bu tür bir felsefe size hayatta neye sahip olmanın değerli olduğunu söyler ve değerli olan şeyi elde etmek için bir strateji sunar. Böyle bir felsefe olmadan yaşamaya çalışırsanız, günlerinizi hiçbir hazırlığınız olmadan anlık karar ve davranışlarla geçirmiş olursunuz. Dolayısıyla gündelik çabalarınız muhtemelen gelişigüzel olacak ve hayatınız boşa geçecektir. Ne büyük bir kayıp!

Stoacılığın bir din olmadığını anlamak önemlidir: Başlıca kaygısı ölümden sonraki yaşamımız değil, bu dünyada geçirdiğimiz zamandır. Ancak Stoacılığın Hristiyanlık ve İslam da dahil olmak üzere pek çok dinle uyumlu olduğunu eklemem gerek. Ayrıca bu bağlamda başka bir açıklama daha yapmakta fayda var. Yukarıda “Stoacı tanrılardan” söz ettim. Bu tanrıların fiziksel ya da hatta “ruhani” olarak gerçekten var olduklarına inanmıyorum. Onlar benim için kurgusal varlıklardır. Onlara atıfta bulunarak, çoğu insan için

* *Resilience* (esneklik, dirençlilik, dayanıklılık, sağlamlık): Bireyin zorluklara uyum sağlayabilme ve hızlıca toparlanabilme becerisi; zorlayıcı durumlar, stres, büyük değişimler veya travmalar karşısında hızla kendini toparlama, bu olumsuz koşullara uyum sağlama ve hatta bu deneyimlerden güçlenerek çıkma yeteneği. (e.n.)

sadece talihsiz bir terslik olan şeyi bir tür “akıl oyununa” dönüştürebilirim. Bunu yapmak, ters giden şeylere hüsrana uğramadan, öfkelenmeden veya umutsuzluğa sürüklenmeden tepki vermemi sağlar.

Bir psikolojik stratejinin parçası olarak hayali tanrılara başvur-maktan hoşlanmayanlar, hayali bir yaşam koçu veya öğretmene başvurabilirler; psikolojik etkileri eşdeğer olacaktır. Tanrı’ya inanan kişilerse söz konusu tersliklerin Tanrı’nın –ya da eğer Müslümanlarsa Allah’ın– kendileri için hazırladığı planın bir parçası olduğu varsayımıyla hareket edebilirler; zaten pek çok Hristiyan ve Müslüman tam olarak böyle yapıyor. İleride Stoacı sınav şeklindeki akıl oyununun arka planındaki psikolojik araştırmalar ve oyunun en iyi nasıl oynanacağı hakkında daha çok şey söyleyeceğim, ama önce havaalanı hikâyemi bitireyim.

BİZE OTEL FİŞLERİ verildi ve servis otobüsünü beklememiz söylendi. Otobüse bindik ve kısa sürede otele vardık. Resepsiyonda biraz sıra bekledikten sonra bana bir oda verdiler. En fazla dört saat uyuyabileceğimi düşünüyordum. Odam lobide uzunca bir yürüyüş ve asansör yolculuğu mesafesindeydi ve kapıyı açtığımda dağınık bir halde olduğunu gördüm.

Eğer bir stoacı olmasaydım, o anda haklı bir öfkeye kapılırdım: *Bu ne saçmalık? Bu ne hadsizlik?* Ancak bunu stoacı tanrılarının meydan okumasının bir parçası olarak düşününce, duruma farklı bir açıdan baktım: *Ne kadar zekice bir oyun! Bunun olacağını tahmin etmemiştim. İyi hamle, stoacı tanrılar!* Geldiğim yoldan resepsiyona geri döndüm ve durumu görevliye açıkladım.

Kızmış olsaydım, görevli de dahil olmak üzere herkes beni anlayacaktı. Ama öfkelenmeye, böyle bir bedel ödemeye değer miydi? Eğer değer verdiğim şey soğukkanlılığımса kesinlikle değmezdi. Ayrıca görevliyi kötü niyetli biri olarak değil de Stoacı tanrılarının benim için tasarladığı meydan okumada küçük bir oyuncu olarak düşünmek sakın kalmama yardımcı oldu.

Resepsiyon görevlisi bana “temiz olduğunu varsaydığı” başka bir odanın anahtarını verdi. Varsayımı doğrudu. Uyuyabildiğim

kadar uyudum ve sabahın erken bir saatinde bizi havaalanına geri götürecek olan servise binmek için aşağı indim. Araçta çoğunlukla iptal edilen uçuşun yolcuları vardı ve yol boyunca havayolu, havaalanı ve otelle ilgili kim daha çok şikâyet edip yakınacak yarışıması yaptılar. Bunu izlerken onların hoşnutsuz ruh halini paylaşmadığım için kendimi şanslı hissediyordum.

Tüm o konuşmaları dinleyince, yirmi birinci yüzyılın insanları olarak ne kadar şımarık piçler olduğumuzu düşündüm. Klimalı bir otobüsteydik işte, klimalı bir havaalanına doğru gidiyorduk ve böylece klimalı bir uçakla ülkenin bir ucundan diğer ucuna uçabilecektik. Bu uçuş sırasında susayacak olursak, birileri bize istediğimiz içeceği getirecek ve eğer uçuş yeterince uzun sürecekse birileri bize yiyecek ikram edecekti. Bağırsaklarımız harekete geçtiğinde, koridorun hemen aşağısında sifonlu bir tuvalet vardı. Üstelik şunu da unutmamak gerekir, söz konusu tuvalette büyük olasılıkla tuvalet kâğıdı da bulunuyordu.

Acaba Amerika'nın ilk yerleşimcileri bizim hakkımızda ne düşünürdü? Belki onlar da yaşadıkları devirde ülkeyi baştan başa kat edebiliyordu ama bunun için at arabalarında haftalar süren zahmetli bir yolculuk yapmaları gerekiyordu ve (anlaşılabilir bir şekilde) düşmanları Yerli Amerikalılarla karşılaşma ihtimalleri de vardı. Tamam, belki de bu atlı arabaların koltukları modern uçak koltuklarından daha genişti ama zaten öncülerin çoğu arabaya binmek yerine yürürdü. Bu yürüyüşçüler zaten aşırı yüklü olan arabalarına daha fazla yük bindirmek istememiş olabilirler. Ya da basitçe, engebeli yollarda sarsılarak ilerleyen arabaların içinde itilip kakılmaktansa yürümeyi tercih etmişler. Nitekim o zamanlarda otoyollar yoktu; hatta pek çok yerde bozuk yollar bile yoktu. Ayrıca tabii unutmayalım, haftalar süren bu yolculukta ne tuvalet ne de tuvalet kâğıdı vardı! Biz modern uçak yolcularının yaşadıkları, son zamanlarda karşılaştığımız tersliklere rağmen, onlar için bir mucize olurdu. Ama işte yine de çektiğimiz sıkıntılardan ve hayatın adaletsizliğinden yakınıyorduk.

Yeni uçağımız herhangi bir sorun olmadan kalktı ve indi. Yaşadığım yerin havaalanına vardım, arabamı bıraktığım yerde bul-

dum –süper!– hem mecazi hem de gerçek anlamda hiçbir engelle karşılaşmadan evime doğru yola çıktım. Eve vardığımda sınavın bittiğine karar verdim ve performansımı değerlendirdim. Karşılaştığım çeşitli kışkırtmalara rağmen sakin ve sağduyulu kalarak oldukça iyi iş çıkardığımı düşündüm. Dolayısıyla kendimi muzaffer hissediyordum: “Yaz bana bir puan” dedim, yine kendi kendime. Uçaktaki yol arkadaşlarımın karaya oturduğumuz yerden böyle iyimser bir havada çıktıklarını pek sanmıyordum. Bu terslik-tepki stratejisini birçok kez farklı durumda kullandım ve benzer sonuçlar aldım.

ÇOĞUMUZ İÇİN ÖFKELENMEK ve hayal kırıklığına uğramak, istediğimizi elde edemediğimizde verdiğimiz doğal tepkidir – yaptığımız şey yalnızca sinirlenmektir. Neyse ki bir alternatif tepki daha var. Hem kullanımı kolay hem de son derece etkili. Ben buna *Stoacı sınav stratejisi* diyorum: Bir terslikle karşılaştığımızda, bunu –daha önce de söylediğim gibi– hayali Stoacı tanrıları tarafından tasarlanan ve bize yöneltilen, sağlamlığımızın, esnekliğimizin ve becerikliliğimizin sınanması olarak görmeliyiz. Onların bu terslikleri başımıza sarma amaçları hayatımızı zorlaştırmak değil, iyileştirmektir. Paradoksal bir ifadeye başvurduğumun farkındayım, ancak ilerleyen sayfalarda bu şekilde sınandığımız için neden minnettar olmamız gerektiğini açıklayacağıma güvenilebilirsiniz.

Adından da anlaşılacağı gibi Stoacı sınav stratejisi antik Stoacılar tarafından icat edilmiştir. Evet, Stoacılar filozoftu, ancak antik dünyada filozofların pek çok farklı mesleki rolü olduğunu unutmamalıyız. Bugün felsefe olarak düşündüğümüz şeylerin yanı sıra fizik, biyoloji, matematik, mantık ve psikolojiyle de uğraşıyorlardı. Bu alanların her birine katkıları önemlidir, ancak Stoacıların psikolojiye katkısı özellikle etkileyicidir; nitekim Stoacı sınav stratejisi, modern psikologlar tarafından yeniden keşfedilmiş olan ve *çerçeveleme etkisi* diye adlandırılan bir olgunun değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bir durumu zihinsel olarak nasıl nitelendirdiğimiz, o duruma vereceğimiz duygusal tepkiyi derinden etkiler.

Stoacılar, yaşadığımız durumları nasıl çerçevelediğimiz konusunda hatırı sayılır bir esnekliğe sahip olduğumuzu fark etmişti. Daha doğrusu, terslikleri karakterimizin sınanması olarak düşünmekle, onlara verdiğimiz duygusal tepkiyi önemli ölçüde değiştirebileceğimizi keşfettiler. Özellikle, büyük çaplı terslikler karşısında bile sakin kalma becerimizi geliştirebiliriz ve bu da yaşam kalitemiz üzerinde çarpıcı bir etki yaratabilir.

Pek çok kişinin Stoacılar hakkında yanlış bir algıya sahip olduğunu da eklemeliyim. Onları, öncelikli amaçları öylece bekleyip hayatın getirdiği her şeye umutsuzca katlanmak olan duygusuz varlıklar olarak düşünürler; oysa durum böyle değildir. Amaçları *duyguları* hayatlarından kovmak değil, yaşadıkları –hayal kırıklığı, öfke, keder ve kıskançlık gibi– *olumsuz* duyguların sayısını en aza indirmektir. Keyif ve hatta neşe gibi *olumlu* duyguların deneyimlenmesine karşı değillerdi.

Stoacıları umutsuz bireyler gibi düşünmek yerine, hayattaki olaylara olumlu bir bakış açısı getirme konusunda derin bir yeteneğe sahip ebedi iyimserler olarak düşünmek gerekir. Bir tersliğe maruz kaldıklarında hayal kırıklığı ve öfke yaşamaktan ziyade, bu durumun yol açtığı zorlukların başarıyla üstesinden geldikleri için azımsanmayacak bir tatmin elde edebilirlerdi.

Bu noktada Stoacıları sabırlı insanlar olarak tanımlamak çekici gelebilir, gerçekten de öyle insanlardı; ancak bir uyarıda bulunmak yerinde olacaktır. Kelimenin bir anlamıyla, *sabırlı* insan, bir terslik karşısında şikâyet etmeden katlanabilen kişidir. Ancak Stoacıların yaptığı bu değildi. Amaçları bir terslikle karşılaşp *acı çektiklerinde* sakin kalmak değil, tersliği *acı çekmeden deneyimlemektir*. Bu fark oldukça önemlidir.

BU KİTAP, YIRMI birinci yüzyıl Stoacılığı olarak düşünülebilecek bir çalışmadır. İlerleyen sayfalarda Seneca ve Epiktetos gibi birinci yüzyıl Stoacı filozoflarının tavsiyeleri ile Amos Tversky ve Daniel Kahneman gibi psikologlar tarafından yirminci yüzyılın sonlarında yapılan araştırmaları bir araya getirdim. Bazı akademik çevreler

klasik Stoacılıkla bu şekilde uğraştığım için bana içerleyecektir. Bu kişiler Stoacılığı paha biçilmez antik bir kalıntı gibi düşünüyor – hava geçirmez bir kutuda saklanacak, görülebilecek ama dokunulmayacak bir şey olarak. Ama ben Stoacılığı, geçen zaman nedeniyle bilenmeye ihtiyaç duysa da hâlâ kullanışlı ve modern yaşamlar üzerinde son derece faydalı olabilecek bir araç olarak ele alıyorum.

Şunu da ekleyeyim, Stoacılar muhtemelen benim onların doktorinlerini “güncellememe” itiraz etmezlerdi. Hatta özellikle Seneca bunu onaylardı. Ne de olsa “Kendimi Stoacı ustalardan herhangi birine bağlamıyorum. Benim de bir görüş oluşturma hakkım var”¹ açıklamasında bulunmuş biriydi. Seneca’nın sahip olduğu derin Stoacı kavrayışlara sahip olduğumu iddia etmiyorum, ancak onun sahip olmadığı bir şeye, insan zihninin işleyişine dair yirminci yüzyılın sonlarında kazanılan psikolojik kavrayışlara sahibim. İlerleyen sayfalarda tersliklerle başa çıkmak için Stoacı sınav stratejisini keşfeder ve açıklarken bunları da göz önünde bulunduracağım.

Öncelikle, ne tür tersliklere açık olduğumuzu ve bunlara tipik olarak nasıl tepki verdiğimizi anlatacağım. Pek çok insan bu gibi durumlara hüsrana uğrayarak, öfkelenerek, kaygılanarak ve hatta umutsuzluğa sürüklenerek tepki verir. Başka insanlar ise zorluklarla sakin bir şekilde uğraşır. Peki bunu nasıl yapıyorlar? Biz de onlar gibi yapabilir miyiz?

Daha sonra tersliklerin psikolojisini inceliyorum; neden bizi duygusal olarak bu şekilde etkiliyorlar? terslikleri sadece talihsiz deneyimler olarak düşünmek yerine, onları nasıl direncimizin ve yaratıcılığımızın sınanması olarak yeniden çerçeveleyebileceğimizi göstermeye girişiyorum. Bunu yapmanın, onlara vereceğimiz tepki üzerinde derin bir etkisi olabileceğini göreceğiz. Öfke ve endişenin bir karışımını yaşamak yerine, bir tersliğin bize sunduğu meydan okumaya coşkuyla karşılık verdiğimizizi görmek bizi şaşırtabilir.

Son olarak, Stoacı sınav stratejisini kullanmanın daha iyi günler geçirmemize yardımcı olmanın yanı sıra iyi bir yaşam sürmemize ve zamanı geldiğinde bu dünyadan iyi bir ölümle ayrılmanıza da yardım edebileceğini gösteriyorum.

KISIM BİR:

**HAYATIN ZORLUKLARIYLA
BAŞA ÇIKMAK**

BÖLÜM 1

TERSİİKLER

İşler Kötüye Gittiğinde

Bazen hayatınız pürüzsüz –hatta muhteşem– bir şekilde ilerlerken birdenbire bir engel ortaya çıkar. Bu durum iş yerindeyken, oyun oynarken, evdeyken ya da benim havaalanında yaşadığım gibi seyahat ederken olabilir. Kendiniz için tasarladığınız plan artık uygulanamaz olmuştur, bu da yeni bir plan yapmanız gerektiği anlamına gelir.

Herhangi bir günde, bir dizi terslik yaşarsınız. Ayak parmağınızı bir şeye çarpabilir veya kahvaltı için hazırladığınız tost ekmeğini yakabilirsiniz. Yağmura şemsiyesiz yakalanabilir veya trafikte kalıp işe geç kalabilirsiniz. Ancak bunlar düşük dereceli tersliklerdir, küçük sıkıntılar, günlük rutininizdeki aksamalardır sadece. Gripe yakalanmak, eğer birkaç günlük planlarınızı bozuyorsa daha önemli bir terslik olacaktır. Beklenmedik bir şekilde işinizi kaybetmekse sonraki aylar için yaptığınız planların çoğunu değiştirmeye zorlayacağı için neredeyse radikal bir terslik sayılacaktır. Gelgelelim bunları kolayca geride bırakacak büyük terslikler de vardır: eşinizin ölümü, ölümcül bir hastalığa yakalandığınızı öğrenmeniz ya da işlemediğiniz bir suçtan –hatta belki de işlediğiniz bir suçtan– dolayı hapse girmeniz gibi.

Ölümünüzün büyük bir terslik olacağını varsayabilirsiniz, ancak öyle olup olmadığı siz öldükten sonra ne olacağına bağlıdır. Ölümünden sonra yaşam olmadığını varsayalım. O zaman ölümü-

nüz sizden sonra hayatta kalanların için bir terslik sayılabilir, ancak sizin için bir terslik sayılmayacaktır. Eğer ölümden sonra bir yaşam yoksa ölmek sizin açınızdan bir plan değişikliği gerektirmez, planlamanın sona erdiği anlamına gelir.

Buna karşılık ölümden sonra bir yaşamınız olacaksa ölüm bir terslik olarak değerlendirilebilir. Reenkarnasyon doğruysa belki bir insan olarak geri dönersiniz, bu durumda ölümünüz tersliklerle uğraşacağınız bir başka yaşam anlamına gelir ki bu da başlı başına büyük bir terslik olarak yorumlanabilir. Ve eğer insan olarak değil de bir sivrisinek olarak geri dönerseniz, yepyeni bir dizi zorlukla karşılaşacaksınız – ancak muhtemelen bunları terslik olarak düşünmek için yeterli beyin gücünüz olmayacaktır.

Ama diyelim ki ölümden sonraki yaşam, başka bir bedende dünyaya geri gelmek değil, kendiniz olarak var olmaya devam etmek şeklinde gerçekleşiyor olsun. Eğer ölümden sonraki hayatınızı cehennemde geçirirseniz, o zaman ölümünüz hayal edilebilecek en büyük terslik olacaktır. Yok eğer cennette geçirirseniz, o zaman ölümünüzü bir terslik değil, sonsuz derecede tercih edeceğiniz bir varoluşa geçişi içerdiği için büyük bir ilerleme –deyim yerindeyse bir *atılım*– sayarsınız.

Ancak cennette sonsuz bir mutluluğa sahip olacağınız kesin değildir. Sorun şu ki oraya gittiğinizde kişiliğinizi de beraberinizde götüreceksiniz – sahip olduğunuz her şeyi garanti sayıp fazla önemsememe eğiliminiz de büyük olasılıkla buna dahil olacak. Öyleyse çok geçmeden cennetin mükemmelliğini olağan karşılamaya başlayacaksınız ve dolayısıyla cennet sizi artık memnun etmemeye başlayacak. Belki de Tanrı sonsuz bilgeliğiyle, şımarmanızı önlemek için cennette küçük terslikler yaşamanızı sağlayacaktır.

Benzer şekilde, Şeytan da –eğer varsa– muhtemelen mümkün olduğu bir cehennemin, öyle olmayan bir cehennemden bile daha cehennem olduğunu fark eder. Bu nedenle lanetlilerin kendi durumunun umutsuz olduğunu düşünmelerini engellemek için adımlar atacaktır. Özellikle de zaman zaman bir umut ışığı görmelerine izin verebilir, böylece daha sonra bu ışığı acımasızca söndürerek onlara bir terslik yaşatabilir.